

Egy francia a középkori Szeren

A szeri ásatások igen sok új adattal járultak hozzá a középkor tárgyi emlékanyagát kutató hazai régészet eddigi eredményeihez. Sajnálom és túlnyomórészt önhibámnak tudom be, hogy ezek részletes közzétételére eddig nem kerülhetett sor. Az említett újdonságok közé nem csak az elsőként felfedezett szentgalleni típusú templom tartozik, mely egyértelműen bizonyítja a XI—XII. század fordulóján, vagy egy évtizeddel korábban, Közép-Európából a magyar királyságba beáramló közép-európai szerzetesek építőtevékenységét, vagy a rejtélyes Tau-alakú elefántcsont pásztorbot, mely összeurópai szempontból is unikumnak számít, hanem olyan kisebb leletek is, melyek egy-egy részproblémának látszó, ám valójában messze terjedő kérdéskörre adhatnak választ.

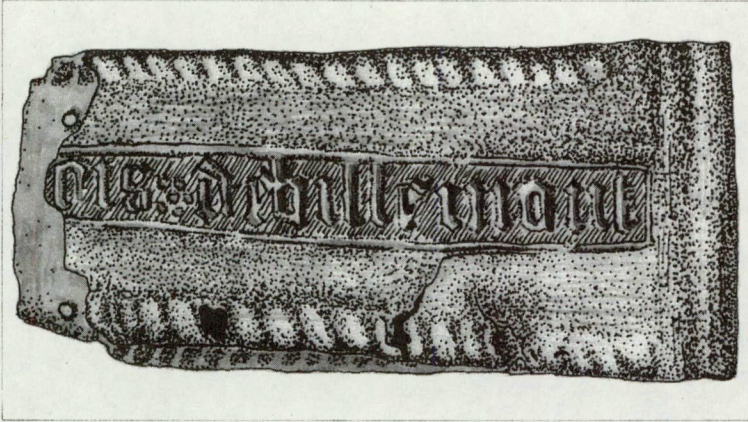
1972 nyarán a háromhajós templom déli oldalhajójánál a 182/a jelzésű sír földjében egy különleges övcsat töredékre lettünk. Sajnos a sírt a korábbi kincskeresők teljesen feldúlták, a csattöredék a rablók munkája nyomán csak véletlen-szerűen maradhatott a sír földjében. A domborított zsinórmintával keretezett csattöredék mindkét oldalára minuszkuláris felirattal egy nevet domborítottak. Sajnos a keresztnév első betűi, illetve az ezt ábrázoló lemezrész hiányoznak. Az ezüstlemez mérete 5,7x3,7 cm. A felirat olvasata *ois de villemont*. Talán valószínűsíthetjük, hogy a helyes kiegészítés *francois de villemont* lehet. Most már csak az a kérdés, ki lehetett az illető nemesúr, aki a szeri monostorban lelte halálát s a templomban helyezték örök nyugalomra, valamint mikor élhetett, milyen körülmények között kerülhetett a magyar Alföld közepére. A kérdés első felére egyelőre nem tudjuk választ lehet adni, hiszen történészeink elmélyült kutatása sem garantálná, hogy Franciaországban valahol olyan oklevélre bukkanának, melynek alapján az öv viselőjét azonosítani lehetne. Azt nem tételezzük fel, hogy az öv kereskedelmi áruként került Magyarországra és másodlagos felhasználóját temették volna el Szeren. A mikor kérdésére is nagyon nehéz választ adni. A hasonló típusú pártaövek korhatá-

rozása általában a XIV—XV. századra datálódik. Legalábbis amikor ezek a típusok általánossá válnak. Kérdés azonban, hogy mikorra kell datálnunk nyugat-európai megjelenésüket, hiszen köztudott, hogy minden kulturális hatás, ha úgy tetszik divat, bizonyos késéssel érkezett el a Kárpát-medencébe, még akkor is, ha ez a késedelem a középkorban nem volt olyan nagy, mint a későbbi évszázadokban, beleértve a XX. századot is. Merész és nem teljesen igazolható az a feltételezésünk, hogy a bemutatott öv viselője a XIII. század első felében élhetett, amikor a magyar királyság franciaországi kapcsolatai a XIV. századnál erőteljesebbek voltak. Gondoljunk itt Villard de Honnecourt látogatására, melynek nyomai vázlatkönyvében rögzítődtek. Ez az az időszak, amikor a gótika ugrásszerű fejlődésének lehetünk tanúi. A neves francia építész 1235 körül járhatott a magyar királyi udvarban. Tudjuk, hogy Anonymus tanulmányait Párizsban végezte, és azt is, hogy a hazai gótika első tévelygő lépéseit éppen ebben az időszakban, a XIII. század első felében teszi meg. Így tehát arra kell gondolnunk, hogy a tárgyalt lemezes csattest a hasonló típusú övdíszek egyik első megjelenése hazánkban. Köztudott, hogy történelmünk gazdasági és talán politikai alakulásának is egyik csúcspontja III. Béla és II. Endre kora, melynek azután tragikus véget vetett a rövid ideig tartó, de iszonyú pusztítást okozó tatárdúlás. Talán ez is oka lehet, hogy a lemezes csatú pártáövek általános elterjedése csak később játszódott le, mint azt a korai fejlődés alapján várni lehetne. Mindezzel nem azt akarjuk mondani, hogy egy hosszú életű, és tipológiailag nagyon nehezen szétbontható viselettípus leleteit mindenestől korábbra kell időzíteniünk, mint ezt korábban tették, csak arra a lehetőségre szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy a szeri lelet esetleg megengedi annak a feltevését, hogy a tárgytypus az eddig feltételezetteknel korábban jelenik meg területünkön.

Záradékként szeretném megjegyezni, hogy megfigyeléseink szerint a XIII. század első felében készülhetett a háromhajós templomhoz illeszkedő előcsarnok a westwerk. Ennek bejáratánál állhattak azok az oszlopszobrok, melyek egy részét kormosan, égésnyomokkal, a tatárjárás utáni újjáépítés alapozásában találtuk meg. A litéri templom egyetlen megmaradt oszlopszobra mellett ez a kapubéllet tekinthető a hazai körplasztika első monumentális megjelenítésének, s minden bizonnyal ez is franciaországi példák nyomán készült. 1241 ugyanis mindenképpen lezáró időpont, a később erőtemplommá átalakított együttes sáncárkai a tragikus eseményt követő kolostor újjáépítés, nem teszik lehetővé, hogy a különleges faragványokat a XIII. század első harmadánál későbbre korhatározzuk. Korábbra pedig azért nem tehetjük, mert a franciaországi példák a XII. század közepén készülhettek, és a fent említett kulturális késéssel mindenképpen számolnunk kell. Hiányá-

ban vagyunk ugyan a bizonyítékoknak, ám hipotézisként összekapcsoljuk a francia nevet viselő ismeretlen személyt, a szeri monostor 1200 és 1240 közötti korszerűsítésével, építészeti átalakításával.

Fejtegetéseinket az alábbi megjegyzéssel zárjuk: a történelemtudomány számára fontosabb egy csúf igazság, mely tényekre alapozódik, mint egy tetszetős hipotézis, ám jelen esetben az előbbi hiányában örülünk az utóbbinak is.

FONTOSABB IRODALOM

- Bálint A.: A Makó-mezőkopáncsi középkori temető sírleletei. *Dolg.* XII. (1936.) 222..
- Bálint A.: A kaszaperi középkori templom és temető. *Dolg.* XIV. (1938.) 155..
- Horváth B.: A tisztaörvényi párta és pártaöv. *Folia Arch.* XXI. (1970) 157...
- Horváth F.: Csengele középkori temploma. *MFME* 1976/77—1. 91..
- Szabó J. Gy.: Gótikus pártaövek a kisvárdai vár temetőjéből. *EMÉ.* VIII—IX. (1970—71) 57..
- Szabó K.: A pártaöv. *Kecskemét* 1934.
- Trogmayer O.: Szer monostora. *Művészet* (1973) XIV. évf. 8. sz.
- Trogmayer O.—Zombori I.: Szer monostorától Ópusztaszerig. Bp. (1980)